

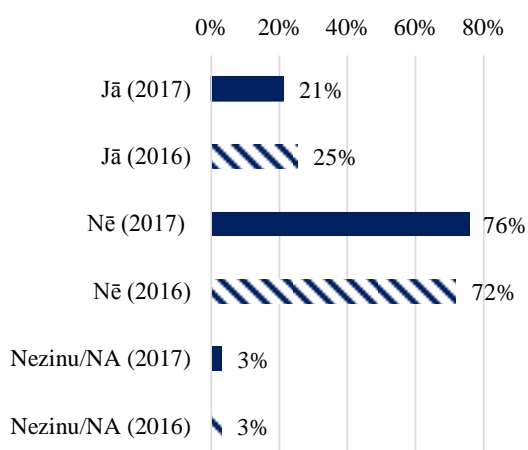
3. PIELIKUMS. APTAUJA PAR FISKĀLO DISCIPLĪNU

Fiskālās disciplīnas padomes ikgadējās aptaujas otrajā iterācijā galvenā uzmanība tika pievērsta fiskālajai ilgtspējai, lai dotu kontekstu ziņojumam, kura publicēšana tiek plānota gada beigās. Aptaujas rezultāti sniedz ieskatu sabiedrības viedoklī par Latvijas valsts finanšu ilgtspēju un aktualizē vairākus jautājumus, kas jāizskata, strādājot pie Latvijas fiskālās ilgtspējas ziņojuma.

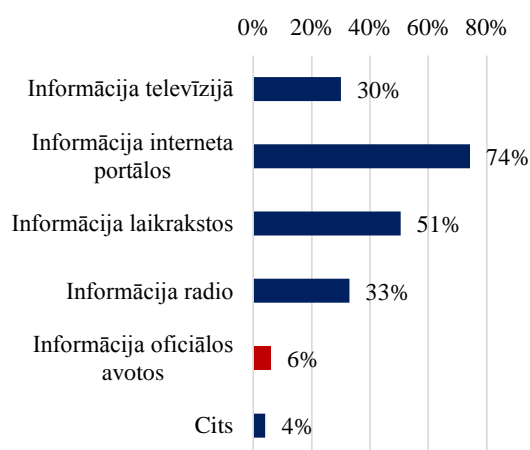
Aptauju veica sociālās pētniecības centrs SKDS. Aptaujas anketā bija 21 jautājums. Lai gan apmēram viena trešdaļa jautājumu bija identiski tiem, kas tika iekļauti arī pagājušajā gada aptaujā, atlikušie jautājumi bija saistīti ar dažādiem fiskālās ilgtspējas aspektiem.

Galvenie rezultāti

Aptaujas rezultāti liecina, ka, salīdzinot ar 2016. gadu, budžeta izstrādes procesam seko nedaudz mazāks cilvēku skaits. Kopumā cilvēki ar augstāku izglītību un lieliem ienākumiem izrāda lielāku interesi par budžeta veidošanu, tāpat arī cilvēki, kas ir vecāki par 54 gadiem. Tie, kas seko budžeta izstrādes procesam, galvenokārt balstās uz televīzijā un tiešsaistē (interneta portālos) pieejamo informāciju. Tikai neliels cilvēku skaits paļaujas uz oficiāliem avotiem - tāpat kā

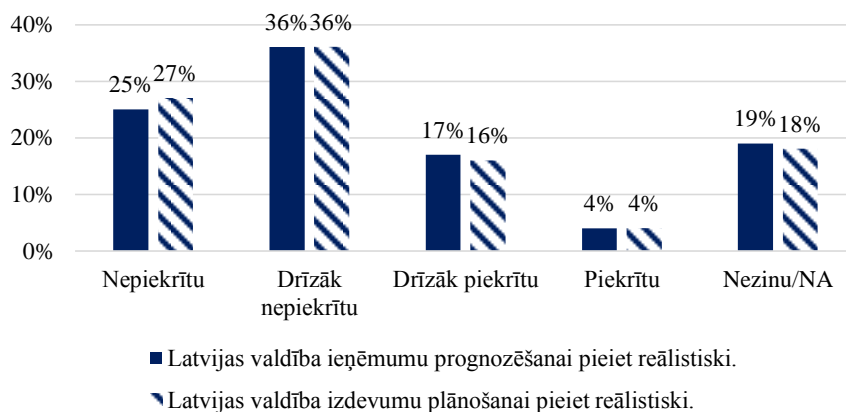

Attēls 1. Vai Jūs sekojat līdzī tam, kā tiek sastādīts valsts budžets? 2016. un 2017. gada rezultāti. pagājušajā gadā.

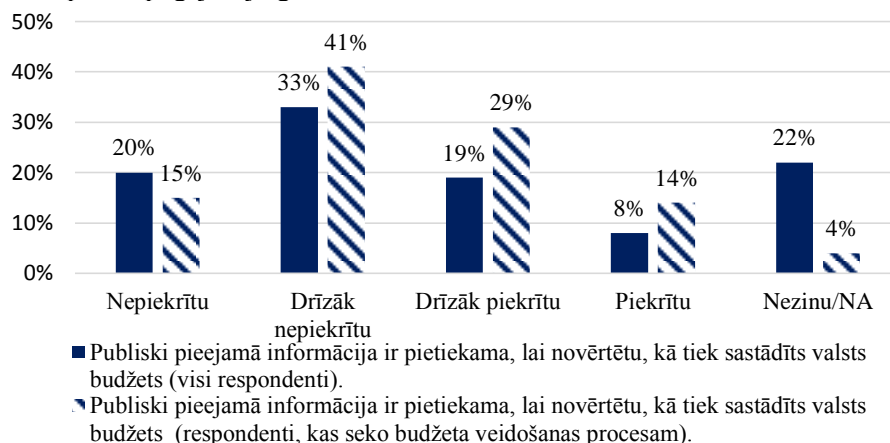
Attēls 2. Kur Jūs sekojat līdzī tam, kā tiek sastādīts valsts budžets? 2017. gada rezultāti.

Sabiedrības viedoklis par informācijas pietiekamību un **valdības ieņēmumu un izdevumu aplēsēm kopš iepriekšējās aptaujas nav būtiski mainījies.**

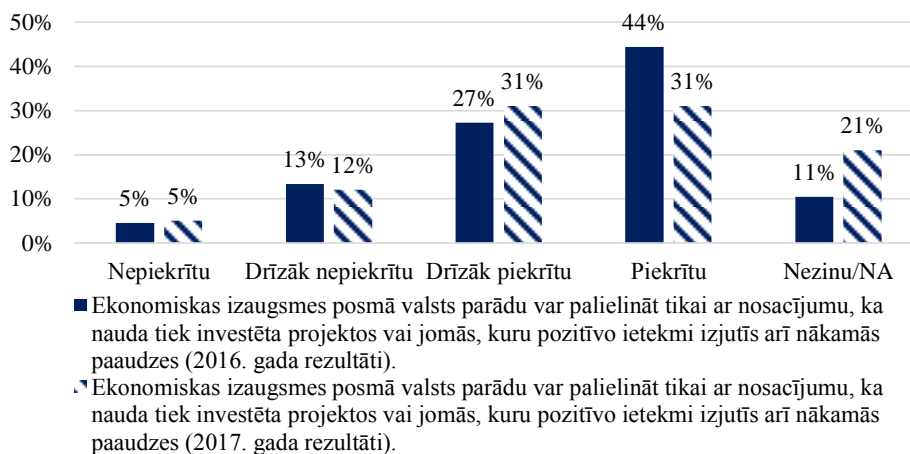
Attēls 3. Sabiedrības viedoklis par ieņēmumu un izdevumu prognozēm

Turklāt cilvēki, kuri seko budžeta izstrādes procesam, pozitīvāk izteicās par pieejamās informācijas pietiekamību - tāpat kā pagājušajā gadā.

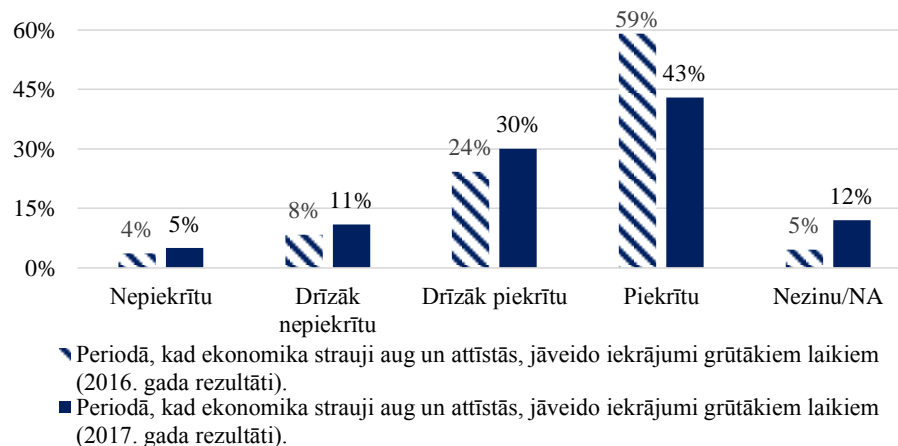
Attēls 4. Sabiedrības viedoklis par informācijas pietiekamību

Rezultāti liecina, ka atbalsts pretcikliskai fiskālajai politikai nedaudz samazinājies. Aptaujā bija iekļauti divi jautājumi, uz kuriem atbildot respondents netieši parāda savu attieksmi pret pretciklisku fiskālo politiku. Abos gadījumos rezultāti liecina, ka sabiedrība joprojām kopumā piekrīt šiem principiem.

Attēls 5. Sabiedrības viedoklis par valsts parāda palielināšanu

Tomēr rezultāti liek secināt, ka mazāks cilvēku skaits piekrīt un lielāks cilvēku skaits nevar skaidri formulēt savu nostāju. Īpaši ir samazinājies to cilvēku skaits, kuri piekrīt, ka ekonomiskās izaugsmes periodos jāveido iekrājumi.

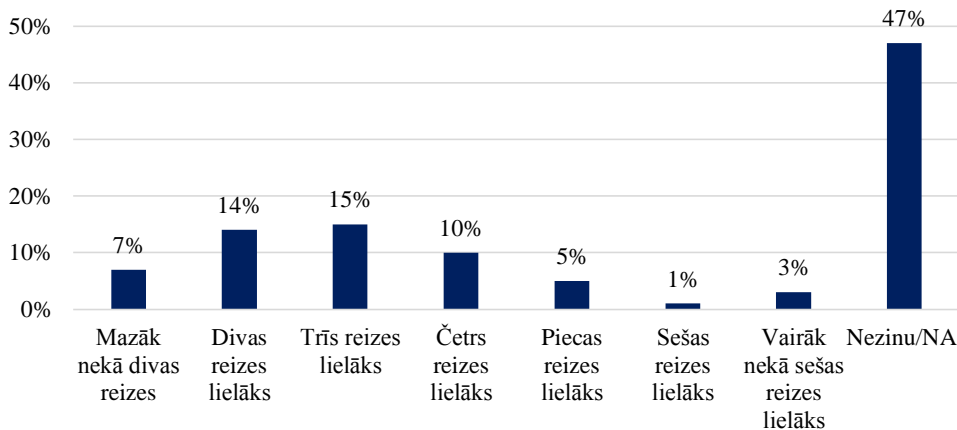
Attēls 6. Sabiedrības viedoklis par vajadzību veidot iekrājumus grūtākiem laikiem

Aptuveni puse respondentu atbildēja, ka valsts parāds galvenokārt ir pieaudzis (i) budžeta deficīta dēļ un (ii) tāpēc, ka valsts sniedza atbalstu stratēģiski nozīmīgiem uzņēmumiem. Tas liecina, ka **liels skaits respondentu labi izprot galvenos valsts parāda pieauguma iemeslus**. Vienlaikus ir svarīgi atzīmēt, ka populārākā atbilde uz šo jautājumu bija korupcija. Tas sakrīt ar agrāk veikta sociālā pētījuma rezultātiem, kas uzrādīja, ka 43% respondentu uzskatīja, ka naudas izsaimniekošana bija galvenais budžeta deficīta cēlonis (Baltic International Bank 2016).

Attēls 7. Kas, Jūsaprāt, pēdējo 10 gadu laikā ir bijuši galvenie Latvijas valsts parāda pieauguma cēloņi?

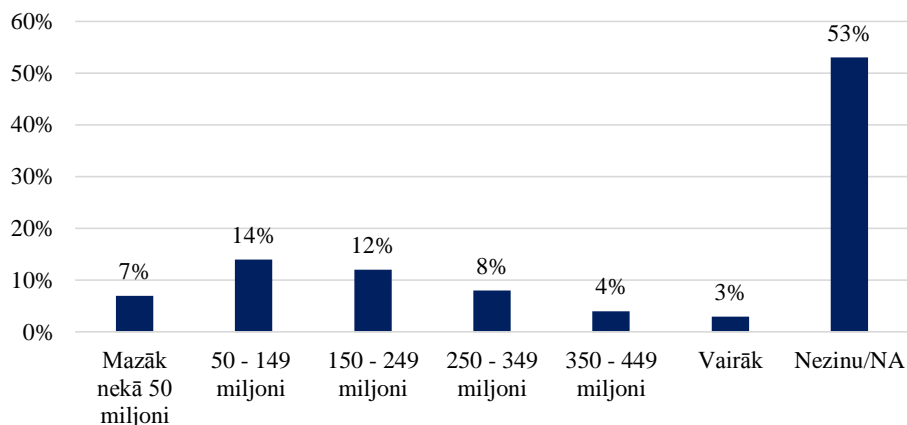
Sabiedrības **zināšanas par Latvijas valsts parāda apmēru ir nepilnīgas**. Uz jautājumu par to, cik lielā mērā Latvijas parāds ir pieaudzis kopš 2007. gada, 47% atbildēja, ka viņi nezina. Vēl 36% respondentu sniedza atbildes, kas bija daudz zemākas nekā faktiskais valsts parāds¹.

Attēls 8. Kurš no šiem lielumiem, Jūsaprāt, ir vistuvākais tam, cik liels šobrīd ir Latvijas valsts parāds, salīdzinot ar 2007. gadu?

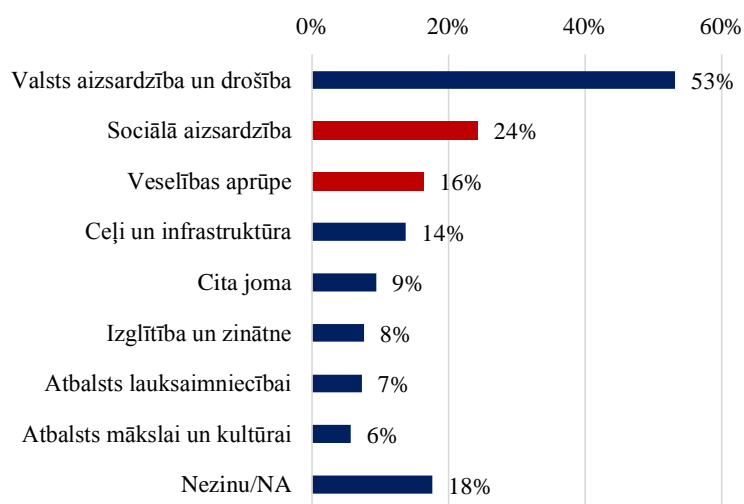
Rezultāti liecina arī par to, ka **budžeta deficīta izteikšana procentos no IKP cilvēkos nerada cilvēkos izpratni par faktiskajām izmaksām**. Vienā no jautājumiem tika norādīts, ka Latvijas konsolidētā kopbudžeta deficīts 2016. gadā bija 0,4 no IKP. Respondentiem tika jautāts, cik tas ir nominālā izteiksmē. Pareizā atbilde bija 101,7 miljoni eiro, un pareizais atbildes variants pieļāva ievērojamu kļūdas iespēju. Tomēr tikai 14% respondentu atbildēja pareizi, un lielākā daļa izvēlējās neatbildēt.

¹ Iespējama problēma ir tā, ka jautājumā netika precizēts, vai runa ir par valsts parādu vai valsts parāda līmeni (% no IKP), taču 36% respondentu deva atbildes, kas ir zemākas par abiem variantiem.

Attēls 9. Valsts konsolidētā kopbudžeta deficīts 2016. gadā bija 0,4% no IKP. Cik tas, Jūsaprāt, ir naudas izteiksmē?

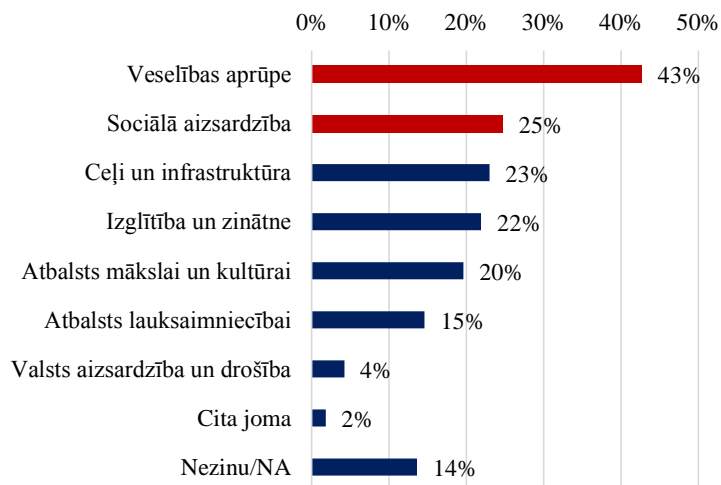
Lielākā daļa respondentu uzskata, ka aizsardzība un sabiedrības drošība ir vislielākās izdevumu pozīcijas. Tas sakrīt ar agrāk veiktas sociālās aptaujas rezultātiem. Pētījums uzrādīja, ka pēc 36% respondentu domām vislielākie izdevumi ir tieši uz aizsardzību (Baltic International Bank 2016). Tomēr šī atbilde nav pareiza, jo ievērojami vairāk tiek iztērēts sociālajai aizsardzībai², bet tikai 24% respondentu izvēlējās šo iespēju.

Attēls 10. Jūsaprāt, kurās 2 jomās publiskais sektors tērē visvairāk?

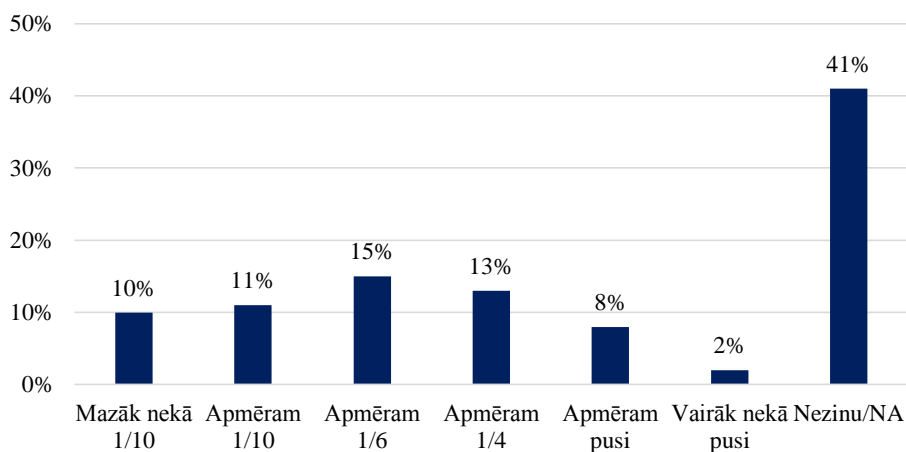
Turklāt, kad tika jautāts par vismazāko izdevumu pozīciju, 25% respondentu izvēlējās sociālo aizsardzību. Tomēr populārākā iedzīvotāju atbilde bija, ka veselības aprūpe ir mazākā no norādītajām izdevumu pozīcijām.

² Eurostat dati uzrāda, ka sociālās aizsardzības izdevumi konsekventi ir lielākā izdevumu pozīcija, un 2015. gadā tie veidoja 11,5% no IKP, pieejams: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_by_function_%E2%80%93_COFOG, skatīts: 03.10.2017.

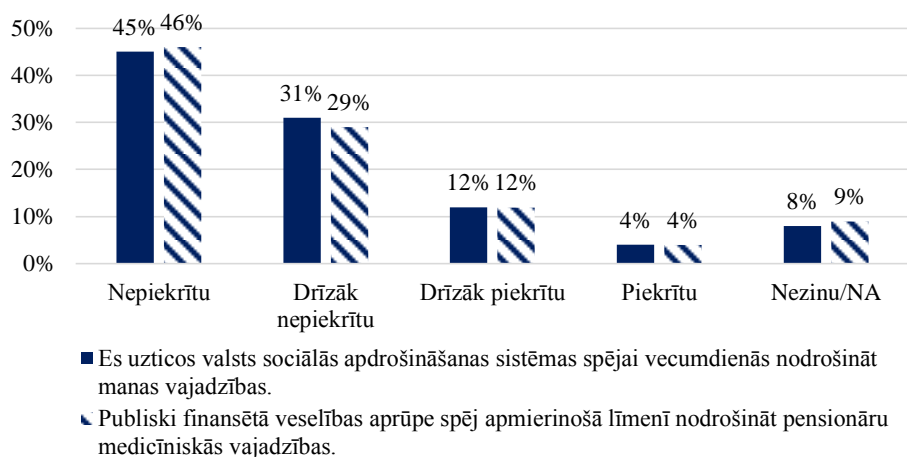
Attēls 11. Jūsuprāt, kurās 2 jomās publiskais sektors tērē vismazāk?

Sabiedrības nepilnīgo izpratni vēl vairāk uzsver fakts, ka lielākajai daļai iedzīvotāju nav skaidra priekšstata, cik daudz tiek tērēts, lai nodrošinātu sociālos pakalpojumus. 41% respondentu atbildēja, ka nezina, kāda daļa no kopējiem valsts izdevumiem veido sociālā budžeta izdevumu. Turklāt papildu 36% sniedza atbildes, kas bija daudz zemākas nekā faktiskais sociālā budžeta īpatsvars (aptuveni 1/4) konsolidētā kopbudžeta izdevumos.

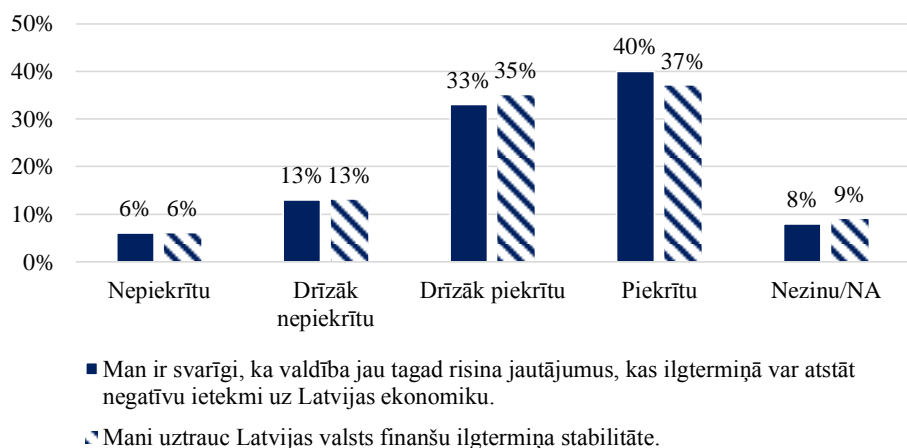
Attēls 12. Cik lielu daļu no kopējiem valsts izdevumiem veido sociālā budžeta izdevumi (piem., pabalsti un pensijas)?

Ņemot vērā iepriekš minēto, nav pārsteigums, ka **respondenti bija skeptiski noskaņoti pret valdības spēju vecumdienās nodrošināt viņu vajadzības**. Aptaujā respondentiem tika jautāts, (i) vai viņi uzticas valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas spējai vecumdienās nodrošināt viņu vajadzības, un (ii) vai publiski finansētā veselības aprūpe spēj apmierinošā līmenī nodrošināt pensionāru medicīniskās vajadzības. Abos gadījumos respondenti skaidri norādīja, ka nepiekrīt. Tas atbilst uzskatam, ka gan veselības aprūpe, gan sociālā aizsardzība Latvijā tiek nepietiekami finansētas.

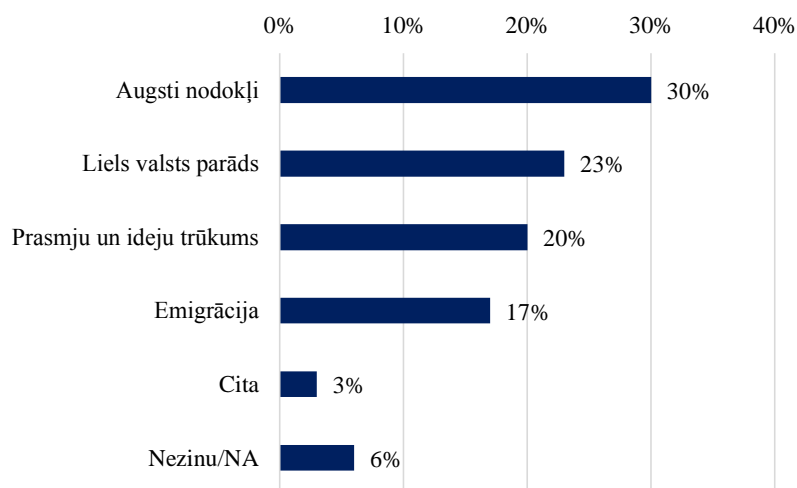
Attēls 13. Uzticība valsts sociālās apdrošināšanas un veselības aprūpes sistēmām

Cilvēku bažas par nākotni skar arī Latvijas valsts finanšu ilgspēju. 72% aptaujāto piekrīt vai drīzāk piekrīt, ka viņus uztrauc Latvijas valsts finanšu ilgtermiņa stabilitāte. Līdzīga daļa respondentu piekrīt vai drīzāk piekrīt, ka viņiem ir svarīgi, lai valdība jau tagad risinātu jautājumus, kas ilgtermiņā var negatīvi ietekmēt Latvijas tautsaimniecību.

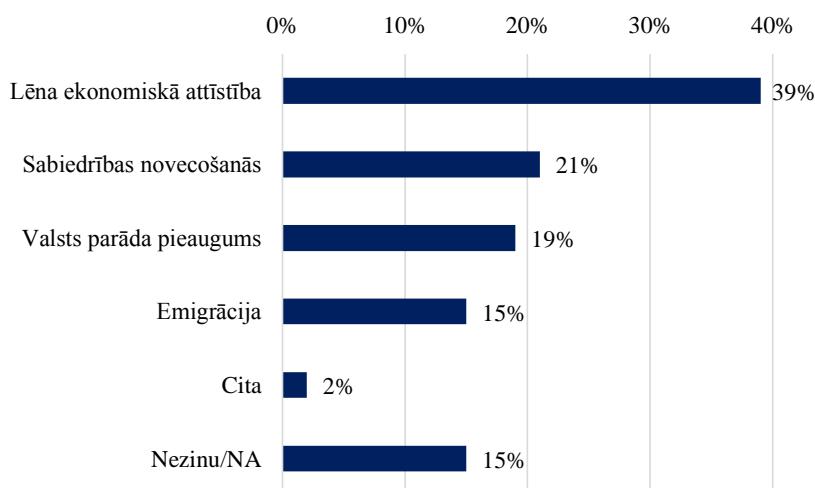
Attēls 14. Viedoklis par ilgtermiņa problēmām

Augstas nodokļu likmes tiek uzskatītas par galveno apgrūtinājumu Latvijas tautsaimniecības ilgtermiņa izaugsmei, tomēr arī citas izvēles bija populāras. Respondentiem tika piedāvātas četras iespējamās atbildes. Tikai mazākums (3%) uzskatīja, ka kāds cits faktors ir svarīgāks, un 6% respondentu nebija atbildes. Atšķirība starp vispopulārāko izvēli (augsti nodokļi) un vismazāk populāro (emigrācija) bija tikai 13 procentu punkti, lai gan bija vairākas reģionālas atšķirības.

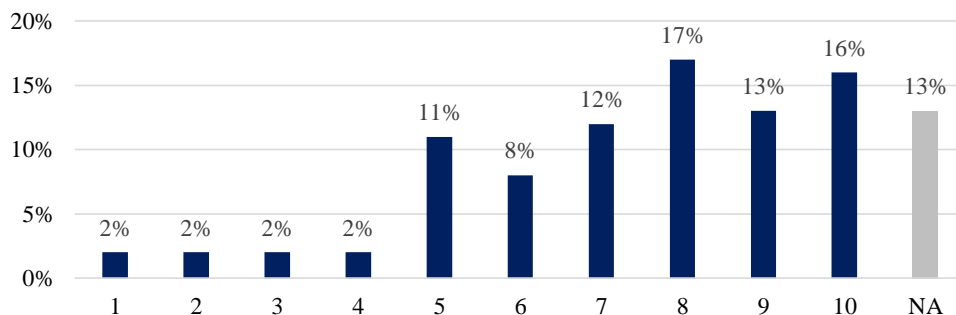
Attēls 15. Jūsaprāt, kura ir būtiskākā problēma, kas ilgtermiņā apdraud Latvijas ekonomisko attīstību?

Tiek uzskatīts, ka lēna **ekonomiskā attīstība ir galvenā problēma, kas apdraud Latvijas valsts finanšu ilgtermiņa stabilitāti**. Respondentiem tika piedāvātas četras iespējamās atbildes. Tikai maza respondentu daļa (2%) domāja, ka kāds cits faktors ir būtiskāka problēma, bet 5% nezina. Populārākā izvēle bija lēnā ekonomiskā izaugsme (39%), kurai sekoja sabiedrības novecošanās (21%) un valsts parāda pieaugums (19%).

Attēls 16. Jūsaprāt, kura ir būtiskākā problēma, kas ilgtermiņā apdraud Latvijas valsts finanšu stabilitāti?

Kopumā cilvēki dod priekšroku valdības politikai ar pakāpenisku un paredzamu ietekmi ilgtermiņā. Šī jautājuma mērķis bija noskaidrot, vai cilvēki priekšroku dod tūlītējai, bet ilgtermiņā neparedzamai īstermiņa ietekmei vai mērenai ilgtermiņa ietekmei, kas ir noturīgāka. Lai gan tikai 16% pilnībā piekrita otrajam variantam, kopumā atbildes norādīja uz atbalstu ilgtermiņa stabilitātei.

(1) Es dotu priekšroku valdības lēmumiem ar lielu, pozitīvu ietekmi īstermiņā, bet ar neskaidrām sekām ilgtermiņā.

(10) Es dotu priekšroku valdības lēmumiem ar mērenu, pakāpenisku un prognozējamu atdevi ilgtermiņā.

Attēls 17. Sabiedrības viedoklis par valdības lēmumiem

Secinājumi

Aptaujas rezultāti liecina, ka neapmierinātība ar sabiedrisko pakalpojumu (it īpaši veselības aprūpes un sociālās aizsardzības) zemo kvalitāti var izraisīt turpmāku spiedienu palielināt izdevumus. Tas nozīmē, ka sabiedrības atbalsts pretcikliskai fiskālajai politikai un izteiktais atbalsts robustai ilgtermiņa domāšanai ir jāskata plašākā kontekstā un jāanalizē piesardzīgi. Pastāvīga neapmierinātība gan ar nodokļu sistēmu, gan ar pašreizējo sabiedrisko pakalpojumu līmeni var sekmēt politisko atbalstu papildu tēriņiem bez pietiekamiem kompensējošiem pasākumiem, tādējādi kāpinot budžeta deficītu.

Vienlaikus sabiedrības spēja atšķirt kompetentu politikas veidošanu no oportūnisma un oportūnistiskiem izdevumiem var būt minimāla. Rezultāti liecina, ka (i) tikai dažiem respondentiem ir skaidra izpratne par to, cik lielā mērā pēdējo desmit gadu laikā ir pieaudzis valsts parāds, un (ii) izdevumu un deficītu izteikšana procentos no IKP var slēpt faktiskās izmaksas. Citiem vārdiem sakot, lai gan respondenti principā atbalsta pretciklisku fiskālo politiku, viņiem var būt grūti noteikt, vai izvēlētie pārstāvji faktiski praktizē piesardzīgu fiskālo politiku.

Aptaujas rezultāti norāda, ka nav skaidras vienprātības par galveno iemeslu Latvijas tautsaimniecības lēnajai izaugsmei, taču pats izaugsmes temps bieži tika nosaukts par galveno draudu Latvijas fiskālajai ilgtspējai. Līdz ar to būtu saprātīgi pieņemt, ka mēģinājumi veicināt izaugsmi tiks atbalstīti.

Kopumā rezultāti liecina, ka Latvijas valsts finanšu ilgtermiņa stabilitāte respondentus uztrauc, un viņi vēlētos, lai valdība laicīgi risinātu potenciāli problemātiskus jautājumus. Būtiski ir arī tas, ka respondenti dod priekšroku prognozējamam ilgtermiņa redzējumam. Tomēr zems apmierinātības līmenis ar sabiedriskajiem pakalpojumiem, kā arī ierobežota izpratne par valsts finanšu plūsmu apdraud diezgan izteiktu atbalstu pretcikliskai fiskālai politikai un ilgtermiņa stabilitātei.